18.I.1989р.

Под. по-

5

Дорогий пане Володимере Антоновичу.

Пише Вам листа незнайомий Вам Іщенко Анатолій Іванович.

Я виписую газету Літературну Україну, і прочитавши звернення до людей з проханням від парткому Київської письменницької організації від 1.XII.88р. в №48 надсилати листи з розповіддю свідків, які пережили голод 1933р.

Я народився в селі Кіндійці біля самого Херсону в 1925р. В 1933р. мені було уже 8 років і мене записали до школи. Перше, що мені добре запам'яталось - осінь 1932р коли вже ходила комісія по людях, які переховували хліб. Ходили по господарствах тих людей, які сіяли і господарство було трошки краще ніж у інших.

Комісією керував уповноважений Балабанов, який був присланий з м. Херсону, при ньому були ще 2 чоловіки і 2 жінки з нашого села Кіндійки. Одна з цих жінок ще й досі жива, якої 89р. От я був свідком, як це проходило у наших сусідів. Прийшла отаке комісія в обідню пору і почали шукать по сараях, у погребі, на горищі - ніде не найшли

Ті 2 чоловіки з цієї ж комісії почали ходити по городу і навколо хати шукати рихлу землю, спеціально змайстрованими для такого діла щупами. Але ж захованого хліба, знайти не змогли.

Балабанов на комісію покрикує і примушує шукати далі. Тоді одна з жінок покликала тих чоловіків у хату. Виявилось, що хата з подвійною стелею. Зрадницька миша проточила стелю і звідти сипалося зерно. Комісія заметушилася. Прийшли ще три чоловіки, полізли на горище, зривали другий настил і звідти брали зерно. У дворі з'явилися три підводи з порожніми мішками. Четверту підводу і двох коней забрали у господаря. Коли знайшли зерно, то господар хати дядько Андрій Безпоясний, зник з дому. Зерно погрузили на всі чотири підводи і відправили в амбар до Русола, якого теж розкуркулили. Після зерна почали забирати кращий одяг, взуття, золоті і серебряні речі (це були вилки) і обручальні кільця. На другий день, до Безпоясних, прийшли два міліціонера. Ну оскільки дядька Андрія Безпоясного дома не було, вони заарештували його жінку, тітку Настю. Осталися двоє малих діток без батьків Іван і Олександр.

Івану пішов 8й рік а Олександр на 4 роки молодший. З по-

Дітей забрали дід і баба Безпоясні.

Дядько Андрій Безпоясний, ховаючись, інколи заходив і до нас до дому, щоб чим-небудь підживитися, але у нас теж було дуже скрутно. Через декілька днів, по нашій вулиці напроти Безпоясних, була викопана яма і привезений духовий оркестр, який грав. Якісь чужі, незнайомі чоловіки в цю яму опускали гроб. Гроб був пофарбований у чорний колір і на ньому щось було написано. По розповіді мого покійного батька, було написано „Поховаймо куркулів". Далі перелік прізвищ куркулів в тім числі і Безпоясний.

Як тільки пройшло розкуркулювання, а це проходило неділі дві, зразу ж почався голод. Перші завили собаки, бо ніхто не давав їм їсти. По вулиці нікого не зустрінеш окрім голодної людини, яка ходила від хати до хати а їй ніхто не відкривав двері. Мої батьки теж заборонили мені і моїм двум братам старшому і молодшому, виходити з дому, бо були такі чутки, що в м. Херсоні нібито продавали котлети на ринку з людського м'яса. Через деякий час по вулицях валялись мертві люди а голодні собаки обгризали [illegible] засипав ці трупи. У сусідів ні в кого не горіло [illegible] ні з вечора ні зранку тому що де горить вогник [illegible] пчаються всі голодні і стукають у вікно, и [illegible] просячи хліба або хоч соленого огірка.

По [illegible] своїх батьків, я дізнався, що у Херсоні з'явився [illegible] торгсин. Хто принесе золоті речі — одержить у пабинку якоїсь крупи чи то масла рослинного, чи тваринного а тільки не багато, щоб через деякий час ще щось приноси.

У моїх батьків золота не було а голод дошкуляв уже і н

Приходилось їсти інколи маторженики з ячменної кави. Вони такі гіркі, що аж серце пече від них. От наша мати бере домашню цибулю і везе продавати пароплавом у Одесу. Там продає цибулю а за неї купляє макуху і креветки. До речі і Креветками (морськими рачками) багато одеситів пережили 33-ій рік.

За мого батька

Мій батько, Іщенко Іван Михайлович, народився в с. Кіндійка біля Херсона в 1901р. Закінчив 3 класи церковно-приходської школи в с. Кіндійка. Працюючи в сільраді якимось писарем і попадає в активісти. В січні 1932р. його посилають (а хто послав цього не знаю) до Харкова для підвищення політичного знання. Пробувши там два місяці - приїхав до дому уже з підвищеним політичним знанням. Тільки було і чувать від нього як він пояснював сусідам, які було зійдуться до нас і посідають на призьбі, як ми будем старе розорювать а нове будувати. Зразу ж після приїзду з міста Харкова його ставлять головою сільради. Балабанов, оперуповноважений, приїздить з Харкова в Кіндійку дуже часто, бувало цілу добу сидить. Батько йому предоставляв постіль у себе в домі. У розпорядженні Балабанова двоє коней і бричка.

Начиналося розкуркулювання. Чую я батько каже матері: Піди до Тихона Байраченка і скажи, щоб він до ранку утік, бо завтра прийдем його розкуркулювать. Вранці мати у себе в дворі, під хатою, побачила лежали два мішка з пшеницею. Батько вискочив з хати і від страху аж трусився, але два мішки зерна затягнув таки у сарай а через ніч їх не стало - хтось побачив і підживився. Втік Тихін Байраченко, оставивши дві корови, кобилу жеребну і всяке майно. Зерно було не заховане. Забрав з собою сім'ю двоє дівчат і двоє хлопчиків і дружину, погрузивши на бричку, запряжену в двоє коней, необхідно мати харчі і воду. Через декілька днів, вночі, бричкою привезли батюшку Максимовича (цього я не знаю) до сільради. Тепер від всіх розкуркулених хапали нічо, де щось вони ховали. В сільраді мій батько, Балабанов уповноважений і два активіста,

Перше запитання Балабанова до Максимовича: „Золото отдай по добру или мы будем вытягивать его из тебя".

Максимович відповів, що золота у нього не має. Тоді Балабанов дав наказ одному з активістів: „Ану-ка Сенька, поговори с ним" (До речі цей Сенька Гризін був не Кіндійський

От цей Сенька Гризін звязує Максимовичу руки віровкою і підтягує їх угору через кільце вмонтоване в стелі. Підпалює бумагу і запитує у Максимовича: „Ну как". Максимов мовчить. Тоді Гризін, задравши йому сорочку на голову, палив під пахву. Максимович неймовірно кричить а шкіра вздувалася у нього під пахвою. Мій батько вмлів. Балабанов прогнав мого батька з голови сільради і взагалі з сільради, сказавши що він ні риба, ні м'ясо. І так мій батько був вигнаний з активу Кіндійської сільради. Пішов працювати в радгосп винрозсад

Б Я

ник від сім'ї Кіндійки. Став тихіший води і нижчий трави. ніколи більше від нього я не чув у розмові з сусідами, як він буде старе розвалювати а нове будувати. І ніхто із сусідів не знав чому він так не працює, Знала тільки наша сім'я

Старе розвалимо, а нове збудуємо.

Я це все проходив т. я очевидець цього всього сам.

Після того як розкуркулювали того чи іншого господаря і якщо в нього була путня будова, тобто хата, амбари, а такі були в Кіндійці. Наприклад: у Карпи, у Максимовича, у Рубана то господарі забирали в тюрму а його сім'ю просто виганяли звідти. Там розміщували або колгосп або ж школу для дітей. Ті господарі, які залишились цілі на своїй оселі, а це були середняки, у їх теж були постройки сараї так названі: Половник, де зберігалась заготовлена полова для скотини, будка, де держалось зерно, конюшня, корівник. А це було так заведено, щоб хата-верхова, крита очеретом і землянка — все в одному дворі. Після того як у колгосп позабирали коней і корів — ці будівлі стали не потрібні, бо дозволялось держати тільки одну корову. Будівлі усі були збудовані з глини, кожного року треба було їх мазати кінськими кізяком, Якого тепер уже не було. От бувші господарі, почали їх розвалювати, роблячи на розгоченому городі кучі глинищ. Деякі розвалювали як непотрібні, але більше від страху, щоб стати самим бідними і не попасти в підозру. Чому я так думаю. А тому, що коли у цих людей, що розвалили свої сараї, підросли діти і прийшов їм час обзаводитися сім'єю, то вони знову ліпили хатинки з глини ще хужі чим були сараї. Краще не було б оставити їх, не валяти, а переоборудувати під житло. Але цього вони не зробили - боялися. Їх лише

Розвалювали не тільки сараї, розвалювали млини, вітряки, які теж були потрібні для господарства при любій устрої держави. Вітряні млини а їх у Кінецпілі було п'ять. Це по моїй пам'яті а поставили одну парову мельницю, колгоспну, яка була не в силі вчасно обслуговувати населення. Приходилося людям по три, чотири дні вистоювати в черзі при мельниці та ще й топливо (очерет) тягнути туда для топлива парової машини. Порозвалювали швидко і люди запам'ятали як не будувалося дуже повільно. Що це було зроблено навмисно, щоб більше в смак познущатися з людей.

Організація созу.

Як організовувалися сози, а у Кіндійці їх було два.
Перший соз. ім. Петровського з одного боку села.
Другий соз. ім. Т. Г. Шевченка з другого боку села.
То це я знаю з балачок того часу своїх батьків.
А коли я писав цього листа, що приходилося дещо уточнювати від моєї матері, яка ще й жива і має 87р.
Звісно, що в такому віці сама мати не може усе розповісти, а коли я по своїй пам'яті їй нагадую те чи інше з приводу організації созу, то вона тоді пригадує і навіть дещо добавляє чого я не все знав.
Ото у березні 1930р. почали організовувати сози.
Активісти села дежурили при сільраді по 10 чол. кожного дня. В їх обов'язок уходило ходити по дворах, загадувать щоб йшли у двір до Русала (якого розкуркулили). Там одержуть порцію супу (баланда з кукурудзяної муки, на зажарці рослинного масла з цибулею). Якщо ж у якомусь дворі був мертвець — давали знать у сільраду, тоді приїздили гробокопателі, забирали мертвця на підводу і відвозили на цвинтар.
Ото і йшли люди до Русолового подвір'я з відрами за баландою.

Подвір'я було велике. Там у сараях і у стайнях стояли коні і корови, відібрані у кіндзівчан. Сюда ж, у двір, був звезений сільськогосподарський інвентар. Плуги, борони, підводи, гарби, вілки. В одному із сараїв була змурована велика кухонна плита з двома великими котлами, в яких і була зварена приманка. З боку, біля плити, був поставлен стіл, за яким сиділи активісти і назначений голова колгосп.

У дверях стоїть вахтер, який пропускає по черзі майбутніх созівців. Заходить баба з відрами і чимчикує зразу ж до казанів. Її відвертають до столу. Бабу впізнати не можна. На голові накручено якесь ганчір'я. Руки грязні. Мурачем покрита вся шкіра. Від неї смердить.

Хто така? - питає голова колгоспу. Пустова Олена - відповідає баба. А тоді їй було, на той час, років 28 р. Усіх пишетеся? - питає голова созу. Баба мовчить. Тоді геть звідси, наказує голова созу і вахтер штовхає до дверей бабу. Тоді баба подає якийсь чужий голос: „Пиши якої лихої години присилали!" Записали. Подали бабі на підпис а вона поставила хрестик. Голова созу крикнув на неї: „Підписуй, в школі училась!"

До речі, він односельчанин і знав біографію людей

Тоді вона каряво ледве підписала. По розпорядженню голови созу їй належало дати одну порцію. Але вона просить на двух дітей і чоловіка. Кіндрат нехай сам прийде і запишеться в соз, тоді одержить свою порцію а діти в тебе - півсироти, сказав голова. Кіндрат не вставав, заявила Бася. Тоді голова созу дозволив влити їй у відро ще одну порцію рідкуватої баланди але зауважив, що коли піддужає Кіндрат, то нехай сам приходить, бо не буде получати.

А ти попоїж і іди в розпорядження бригадира Сінжука.

Отак слідуючи...

Навіть у(з)ілівші собаки побросали голодні двори а позбігались на запах цього супу на созовське подвір'я і путались у черзі майбутніх созовців, під ногами. От так, кожного дня, ті люди, які вже вступили в соз, виходили на роботу у свої бригади і одержували по миску баланду на себе і на дітей,

Коли начались орання і посівна, то хто працював у степу, привозили зварену мамалиґу а іноді печений хліб і розподіляли побригадно. На кожну людину, яка робила в степу, приходилось 300 гр. глевкуватого хліба а якщо мамалиґ (мамалиґа), ~~що~~ не хліб, то 1кг. 200гр. і порцію баланди в ранці і ввечір

А ті созовці, які працювали не на посівній, одержували хліба 400 г. Подушно баланда - рано і в обід.

На дітей баланда давали тільки вранці і 100гр. хліба.

На стан баланду привозили і в обідню пору.

Моя мати, на ті часи, працювала в СОЗі ім. Петровського кухаркою. Кухарок було троє. Треба було наносити води в котли, притягти очерету щоб палити кабицю в якій варилась баланда. Потім дві кухарки їздили на роздачу у степ, а одна на базі лишалася в СОЗі. Хліб випікали теж ці три кухарки. В кінці, на весні 1933р., був організований кооператив, який розміщався біля сільради у дворі багатия, розкуркуленого Слюсаренка. Головою кооперації був активіст Савченко Василь Євгенович.

Савченко В.Є. був пронирлива людина. Він брав участь у розкуркулюванні і мав дуже велику пристрасть, всіляк познущатися з людей, яких вони приходили розкуркулювати. У тих дворах, де розкуркулювання проводив Савченко, відбиралося у господарів до єдиної зернини, до одежи, карпетами і подушками. А те, що не можна було забрати, з їжі, наприклад суп чи борщ, виливалося на двір, заманюючи людей на голодну смерть. З перших днів

Носив, Савченко, галіфе, гімнастьорку під пояс і військову фуражку з зіркою. Ніхто йому цієї форми не видавав, він її добував. У кооперації продавали інколи хліб для членів кооперації. Коли привезуть той хліб на підводі заїдуть у двір і розгрузять з чорного ходу, а з вулиці цієї лавки давка голодних людей. Продавали хліб по 0,5 кг. Відпустять чоловіків 10 або ж 15 а останні шматаються тільки розірвані. А Савченко тоді горланить своїм басом і з великим задоволенням усміхаючись: Народ, хлеба нет, кришка. А яка кришка? Чи то кришка балаганна, чи то гробова кришка. Горланить він уміє добре, бо раніше, коли існував „НЕП" то він розвозив на підводі м'ясо Ялові ~~[illegible]~~ і свинини, попід дворами. Горланив воне! Бери м'ясо, бери сало, спродуючи свій товар.

Під осінь 1934р. Савченка визвав у сільраді оперуповноважений, ну уже був не Балабанов, а інший, і заарештував його. Савченка було засуджено і він помер у лагері. Йому пришили діло перекручення закону.

Від мене.

На мою думку нас Українців місять за те, що ми того заслуговуємо. Наш народ, я маю на увазі і себе і вас письменників України, не створив до цього часу свою провідну інтелегенцію.

До приєднання України до Росії, це питання було набагато складніше, але ж зачаток проводу народу Українського уже був сформований. Треба було його поширювати на всю Україну. Цей провод, тобто зачаток його, був на Запорізької Січі. Але ж що же: більшість старшина алчно бажала більше розкошу, а не те щоб укрепити свою Україну. Тут мадало ядро проводу. Треба було уважніше придивитись до своєї старшини і засікати ненадійних.

Цього не було зроблено.

Після приєднання України до Росії царі скорше тямили це, і їм легко вдалося переманути старшину, тобто добру половину їх, на свою сторону, подававши їм усякі привілеї.

Я вважаю, що не було ніякого воз'єднання а тільки призвання. Тому, що 100 років існувало козацтво, а коли його було скасовано, тоді звісно що вийшло возз'єднання. Позорне возз'єднання? Потім з нашим народом, царські чиновники, робили що хотіли. Неможливо було з українським призвіщем закінчити вуз. Це все для того, щоб не було національної інтелегенції. За годи Радянської влади з нашим народом що хотіли те і робили, всякі знущання і фізично знищували. З наших українців навіть дуже мало на підприємствах начальників цехів

А чому це так? Тому, що люди не відчувають у себе в республіці своєї провідної інтелегенції. Так було ввесь час, що у нас на Україні в містах керувати тим чи другим об'єктом поставляли будь кого, але тільки не українця.

У нас у Спілці письменників України де кого ви вигнали, як наприклад, Маланчука. Зрадника, якому зовсім не місце там було. Але ж я відчуваю там ще таких доволі пристосовленців, яким всерівно що не є. Їм треба гроші, то вони будуть складати мої панігірики. Та навіть і в ЦК партії України дехто мені нагадує оту старшину запорізької січі, які за пряники перейшли на сторону царів російських. Наприклад: Кравчук, яка веде ідеологію партії. Краще нам цієї ідеології Керував, робив невимовірні знущання з народу сталін. Керував нікчема Брежнев а ці панігірики зі своєю ідеологією казали нам що вони ленінці

Прочитавши в газеті Л.У, вислів цього Кравчука то я зрозумів, що він не хоче порушувати питання щоб українська мова була державною.

Така його ідеологія, нам українцям, не потрібна.

Я, у 1972р., працюючи на Іллічовському судноремонтному заводі, саме в ті часи, коли Брежнев і Сусл заміряли зробити русифікацію, я написав (відіслав заказними письмами листа в ЦК України, протестуючи проти русифікації і проти того, що нашу українську річ у нас на Україні витіснили.

Копії трьох письм, з наклеєними квитанціями за здачу заказних письм, у мене збереглися до насто цього часу. За це я заслужив, що з 1972р. до 1986р. пока я пішов на пенсію на підприємстві де я працював, підсилали до мене шпигунів. Це я відчував по їхніх балачках і запитаннях і була ввесь час за мною сліжка.

Отакі добродії наші керівники.

Написав Вам Іщенко Анатолій Іванович, тимчасово мешкаю в м. Херсоні по адресу:

вулиця Ак. Тарле 4. кв. 97 1й корпус.

А постійна моя адреса:

м. Іллічовськ. Одеська обл.

вул. Леніна 20а кв. [illegible]

Пробачте, що написав не тільки за 33р. а й те, що я думаю своє.

Будьте здорові